

WOJCIECH DAJCZAK*

CZASOPISMO PRAWNICZE 2.0: RACJONALNA EWOLUCJA CZY WYMUSZONA REWOLUCJA?

I. Czasopisma są kanałem publikacyjnym służącym polskiej dyskusji o prawie od blisko dwustu lat¹. Z początkiem października 2018 r. ocena ich wagi naukowej stała się po raz pierwszy przedmiotem ustawowej regulacji w Polsce². Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (dalej: PSW lub ustawa 2.0) wprowadziło zasadę, zgodnie z którą ocena doniosłości publikacji naukowych w czasopismach jest ograniczona do czasopism indeksowanych w międzynarodowych bazach danych³. Ranking takich czasopism został oparty na kryterium bibliometrycznym⁴. W ten sposób sformułowany w roku 1962 na podstawie publikacji z genetyki parametr wskazujący korelację między znaczeniem czasopisma a liczbą jego cytowań (tzw. *journals impact factor*)⁵ – precyzowany i stosowany od dziesięcioleci w naukach ścisłych i naukach o życiu – został z mocy prawa rozciągnięty na nauki humanistyczne i społeczne. Tak wytyczona cezura w losach polskich czasopism prawniczych prowokuje do postawienia pytań: Jak z perspektywy kultury publikacyjnej nauk prawnych ocenić wprowadzenie parametrów bibliometrycznych czasopisma? Do

* Wojciech Dajczak, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, dajczak@amu.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-1565-0319>,
Redaktor naczelny czasopisma „Forum Prawnicze”.

¹ Pierwszym polskim czasopismem prawniczym była „Themis Polska” wydawana w latach 1828–1830.

² Jest to skutkiem wejścia w życie ustawy z 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz. U. 2018, poz. 1668 ze zm. Wcześniej bardziej elastyczne zasady budowania list i rankingów czasopism dla celów ewaluacji nauki określały rozporządzenia wydane na podstawie art. 44 ust. 2 ustawy o zasadach finansowania nauki, Dz. U. 2010, poz. 615.

³ Art. 265 ust. 9 pkt 2 lit. a PSW. Wyjątki od tej zasady zostaną wskazane w rozważaniach szczegółowych.

⁴ § 8 ust. 2 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 7 listopada 2018 r. w sprawie sporządzania wykazów wydawnictw monografii naukowych oraz czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych, Dz. U. 2018, poz. 2152 ze zm.

⁵ Garfield, Sher (1963): 195 i 200.

jakich wniosków prowadzi ocena czasopism według ustawy 2.0 w kontekście doświadczeń innych krajów? Jak ocenić charakter cezury wytyczonej w roku 2018 względem wcześniejszych istotnych zmian w dziejach czasopiśmiennictwa prawniczego w Polsce? Do jakich rekomendacji niewymagających zmiany ustawy skłania obecny model oceny czasopism prawniczych w naszym kraju? Czy i jakie rekomendacje zmiany określonych w ustawie 2.0 zasad oceny czasopism wydają się uzasadnione z perspektywy nauk prawnych?

Syntetyczne rozważenie wskazanych kwestii w kolejnych punktach artykułu ma za cel udzielenie odpowiedzi na zawarte w tytule pytanie.

II. W rozważaniach nad optymalizacją bibliotecznego zbioru publikacji dotyczących chemii zauważono blisko sto lat temu, że jednym z pomocnych instrumentów może być uwzględnienie liczby cytowań różnych czasopism w „Journal of the American Chemical Society”⁶. Wspomniany wyżej tzw. *journals impact factor* rozciągnięto poza dyskusję na temat ułatwiania zakupów bibliecznych. Jako inne pole wykorzystania tego kryterium wskazano „ostrożne używanie” go w celu wyszukiwania przełomowych publikacji⁷. Praktyczne wykorzystanie bibliometrii w zarządzaniu bibliotekami nie zyskało dużego znaczenia⁸. Natomiast zainteresowanie stosowaniem analizy ilościowej cytowań dla oceny efektywności czy doniosłości badań stale rosło. Ważną cezurą takich rozważań stał się wypowiedziany w roku 1976 pogląd, iż cytowanie w czasopiśmie o większym prestiżu ma większe znaczenie od cytowania w czasopiśmie o mniejszym znaczeniu⁹. Parafraza tego poglądu wyrażona zdaniem: „artykuł jest wart tyle, ile czasopismo, w którym jest opublikowany, a książka jest warta tyle, ile wydawnictwo ją wydające” legła u podstaw modelu oceny publikacji przyjętego w Prawie o szkolnictwie wyższym z roku 2018¹⁰. Narzędziem pozwalającym zbudować ranking oparty na wyznaczonym bibliometrycznie prestiżu są bazy danych, w ramach których można wyliczyć *impact factor* indeksowanych w nich czasopism. Możliwe są także jego modyfikacje uwzględniające kontekst, tj. wagę cytowań w poszczególnych dyscyplinach i subdyscyplinach. Jako bazy mogące stanowić podstawę do zbudowania rankingu czasopism na potrzeby polskiej ewaluacji wskazano w rozporządzeniu wykonawczym: Scopus prowadzony przez firmę Elsevier oraz należące do bazy Web of Science (WoS) firmy Clarivate zbiory: Science Citation Index Expanded, Social Sciences Citation Index, Arts & Humanities Citation Index i Emerging Sources Citation Index¹¹. Przy sporządzeniu wykazu czasopism prawniczych objętych wykazem ministra uwzględniono wszystkie te bazy.

⁶ Gross, Gross (1927): 385 n.

⁷ Garfield, Sher (1963): 201.

⁸ Havemann (2009): 56.

⁹ Havemann (2009): 29.

¹⁰ Uzasadnienie projektu ustawy: 55.

¹¹ § 6 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 7 listopada 2018 r. w sprawie sporządzania wykazów wydawnictw monografii naukowych oraz czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych, Dz. U. 2018, poz. 2152 (dalej jako: rozp. o wykazach).

W przypadku bazy Scopus dla określenia wyznaczającej ranking wartości centylowej przyjęto parametr mający wskazywać tę wartość przy uwzględnieniu wagi cytowań poszczególnych czasopism w dyscyplinie prawo (tzw. SNIP)¹².

Ustalony w ten sposób wykaz czasopism prawniczych nie rodził istotnych kontrowersji z uwagi na trafność wybranych wskaźników wpływu czy też ich wiarygodność¹³. Źródłem zasadniczej ułomności takiego sposobu budowania polskiego wykazu czasopism prawniczych był fakt, że w lutym 2019 r., w trakcie prac nad przygotowaniem takiego wykazu, w bazach Web of Science i Scopus było łącznie 587 czasopism zaliczonych tam do dyscypliny prawo, w tym 65 nieanglojęzycznych, ale żadnego wydawanego w Polsce, a tym bardziej w języku polskim¹⁴. Obecnie zarówno w bazie Scopus¹⁵, jak i bazie Emerging Sources Citation Index¹⁶ jest kilka polskich czasopism prawniczych. Z uwagi na rozdzielenie w czasie decyzji o włączeniu do bazy i ujawnieniu tego obraz ten prawdopodobnie nie jest pełny, ale w stosunku do liczby wydawanych w Polsce czasopism prawniczych ich udział w bazach czasopism WoS i Scopus jest znikomy. Nieodparcie nasuwa się pytanie, czy istnieje inne od wskazanych w rozporządzeniu narzędzie bibliometryczne, które lepiej nadaje się do budowania rankingu czasopism prawniczych.

Od roku 2011 Google Scholar oferuje możliwość wyliczenia wskaźnika wpływu czasopisma jako *h-index* obliczony na podstawie publikacji z ostatnich pięciu lat. Dostępny nieodpłatnie program Publish or Perish pozwala na podstawie danych z Google Scholar wyliczyć dla dowolnego przedziału czasowego więcej parametrów bibliometrycznych czasopisma, jak np. średnia roczna cytowań czy średnia cytowań artykułu z czasopisma. Po wejściu w życie włoskiej ustawy nr 240 z 30 grudnia 2010 r.¹⁷, która otworzyła tam stosowanie sformalizowanego modelu ewaluacji, postawiono we Włoszech pytanie, czy przy ocenie naukowych publikacji prawniczych uwzględniać także *h-index* wyliczony na podstawie Google Scholar. Myśl ta spotkała się z jednoznaczną krytyką jako rozwiązanie „nieużyteczne do celów bibliometrycznych”¹⁸. W literaturze przytoczono szereg argumentów wskazujących na nieprzejrzystość danych bibliometrycznych opartych na Google Scholar. Co więcej, zwrócono uwagę na dużą łatwość nieuczciwych manipulacji zmieniających bibliometryczny profil badacza lub czasopisma. Wyraziście ilustruje to eksperyment, w ramach którego teksty mające formalne pozo-

¹² Byłem członkiem zespołu powołanego przez Ministra stosownie do § 10 ust. 1 rozp. w sprawie wykazów.

¹³ Mimo że wskaźniki cytowalności są wykorzystywane w naukach ścisłych i o życiu, to i tam wątpliwości występują. Przykładowo, niedawno zwrócono uwagę na nieznajdującą zadowalającego wyjaśnienia rozbieżność między niskim wskaźnikiem *citation impact* Japonii a innych znaczących naukowo krajów. Zob. Pendlebury (2020): 116.

¹⁴ Dane na podstawie zawartości baz WoS i Scopus z 14 lutego 2019 r.

¹⁵ Scopus [dostęp: 9.11.2020], to np. „Krytyka Prawa”, „Studia Socjologiczne”, „Santander Art and Culture Law Review”.

¹⁶ WoS [dostęp: 9.11.2020], to np. „Przegląd Sejmowy”, „Polish Yearbook of International Law”.

¹⁷ Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana nr 10 z 14.01.2011.

¹⁸ Banfi (2012a): 4.

ry tekstu naukowego¹⁹, a zawierające w bibliografii faktycznie istniejące publikacje udostępniono w Internecie. Prowadziło do istotnego wzrostu *h*-indexu według Google Scholar autorów i czasopism, które w takich „artykułach” zacytowano²⁰. To oczywiście zachowania patologiczne, ale ich wykrycie i przypisanie odpowiedzialności nie jest łatwe. Gdyby nawet przypadki patologii nie wystąpiły, to nieprzejrzystość danych bibliometrycznych wyliczanych na podstawie Google Scholar pozostaje. W przypadku baz WoS i Scopus parametry bibliometryczne są wyliczane tylko na podstawie włączonych do nich czasopism. To tworzy domniemanie, że cytowania nastąpiły w rzetelnych publikacjach naukowych. Natomiast co do cytowań indeksowanych przez Google Scholar takiego domniemania przyjąć nie można, gdyż zbiór indeksowanych przez Google’a danych jest otwarty i przypadkowy. W mojej ocenie nie ma zatem innego od wskazanych w rozporządzeniu narzędzi informatycznych, które w sposób przejrzysty, z uwagi na gromadzenie danych, pozwoliłyby określać parametry bibliometryczne publikacji w czasopiśmie.

Jako dowód nieadekwatności kryteriów bibliometrycznych dla budowania wykazu i rankingu czasopism prawniczych w Polsce można interpretować wykaz ogłoszony przez ministra 31 lipca 2019 r.²¹ Obejmował on 1450 czasopism zaliczonych do dyscypliny prawo, to jest o 863 więcej niż – jak wskazałem wyżej – zaliczono do dyscypliny prawo na podstawie baz WoS i Scopus²². Istotnymi powodami takiego poszerzenia było włączenie do wykazu czasopism objętych programem „Wsparcie dla czasopism”²³ oraz szerokie uwzględnienie czasopism prawniczych ujętych w bazie European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH+)²⁴. To poszerzenie nie było już powiązane z kryteriami bibliometrycznymi. Wskazane trudności w skonstruowaniu opartego na kryteriach ilościowych wykazu i rankingu czasopism prawniczych prowokują, by spojrzeć na doświadczenia innych krajów w tym zakresie.

¹⁹ W Internecie można znaleźć programy pozwalające na generowanie takich pozornych artykułów naukowych (*fake papers*), zob. <<http://pdos.csail.mit.edu/scigen/>>.

²⁰ Delgado López-Cózar, Robinson-García (2014): 448 n.

²¹ Zob. <<http://www.bip.nauka.gov.pl/akty-prawne-mnisw/komunikat-ministra-nauki-i-szkolnictwa-wyzszego-z-dnia-31-lipca-2019-r-w-sprawie-wykazu-czasopism-naukowych-i-recenzowanych-materialow-z-konferencji-miedzynarodowych-wraz-z-przypisana-liczba-punktow.html>> [dostęp: 9.11.2020].

²² Już po oddaniu do druku tego artykułu, w lutym 2021 r., zostały ogłoszone nowe wykazy czasopism. Stan prawny się jednak nie zmienił. Dlatego kształt nowych wykazów nie ma znaczenia dla argumentacji przedstawionej w tym artykule. Na problem niezgodności tych nowych wykazów z prawem i dobrymi obyczajami akademickimi zwróciła uwagę w szczególności Rada Dyscypliny Nauki Prawne UAM w uchwale z 23 marca 2021 r., zob.: <https://prawo.amu.edu.pl/_data/assets/pdf_file/0007/413881/Uchwała_RNDNP_UAM_23.03.2021.pdf> [dostęp: 16.06.2021].

²³ Art. 265 ust. 9 pkt 2 lit. b PSW.

²⁴ Zob. § 6 ust. 2 rozp. o wykazach. Duża liczba czasopism zaliczonych do dyscypliny prawo w wykazie Ministra z 31 lipca 2019 r. wynika również z przypisania do tej dyscypliny w toku tworzenia listy także czasopism, które w bazach WoS i Scopus nie są zaliczane do dyscypliny prawo. Refleksja nad zakresem i celowością tego poszerzenia listy wykracza poza cel niniejszych rozważań.

III. Praktycznym celem budowania list czy rankingów czasopism jest stworzenie narzędzia do ewaluacji jakości badań naukowych. Także w Polsce pojawienie się ogłaszanych przez ministra list czasopism było elementem ewaluacji jednostek naukowych. Analizy porównawcze ewaluacji nauk prawnych pokazują, że wykorzystywanie w tym celu kryteriów bibliometrycznych ma charakter wyjątkowy²⁵. Rankingów lub list czasopism nie ma we Francji²⁶, Niemczech²⁷ ani w Austrii²⁸, czyli w krajach, które w XIX i XX stuleciu miały największy wpływ na rozwój prawa i nauki prawa w kontynentalnej Europie. Ocena publikacji z nauk prawnych ma do dziś charakter wyłącznie ekspercki w Zjednoczonym Królestwie, które należy do światowych pionierów sformalizowanej ewaluacji jakości badań dla oceny efektywności wydatkowanych na nie środków publicznych²⁹. W tym kontekście zasadne jest zwrócenie uwagi na rozwiązania australijskie i włoskie, które choć inspirowane modelem brytyjskim, to istotnie się od niego różnią. Wspólne jednak było im dążenie do stosowania rankingu czasopism prawniczych opartego na kryteriach ilościowych.

W roku 2008 wprowadzono w Australii model ewaluacji jakości nauki, którego elementem miało być zbudowanie, zgodnie z kryteriami bibliometrycznymi, rankingu czasopism. Krytycy przypisania takim listom centralnego miejsca w procesie ewaluacji akcentowali, że będą one rodziły szereg „przewrotnych i dysfunkcyjnych zachowań w środowisku akademickim, które w dłuższej perspektywie stanowią zagrożenie dla jakości badań”³⁰. Krytyka akcentująca, że byłby to model zmieniający zachowania badaczy w niepożądanym dla nauki kierunku, okazała się skuteczna. Model ewaluacji nauki oparty na wiążącym rankingu czasopism odrzucono w roku 2011. W politycznym uzasadnieniu tej decyzji wyjaśniono, że stosowanie takiego rankingu było niewłaściwe, grożące szkodą niektórym obszarom nauki³¹. W ostatniej australijskiej ewaluacji nauki oznaczonej jako ERA2018 posługiwano się listą czasopism. Nie był to jednak ranking, a jedynie zbiór czasopism, w których opublikowanie artykułu kwalifikowało go do zgłoszenia w procedurze ewaluacyjnej. Została ona sporządzona przez Australijską Radę Badań Naukowych (Australian Research Council) na podstawie konsultacji ze środowiskiem akademickim. Podstawą do włączenia czasopisma do tego wykazu było łączne spełnienie czterech przesłanek: posiadanie ISSN, stosowanie adekwatnej do danej dyscypliny polityki recenzowania, aktywność pisma w określonym okresie oraz opublikowanie w nim artykułów przez australijskich autorów³². Zastąpienie parametrów bibliometrycznych kryterium faktycznego publikowania tekstów naukowych przez objętych ewaluacją autorów doprowadziło w zakresie dyscypliny prawo

²⁵ Jako przykład tych wyjątków można wskazać Słowenię: Hojnik (2019): 246–247.

²⁶ Costa (2019): 268 i 270.

²⁷ Purnhagen, Petersen (2019): 101.

²⁸ Maier (2019): 108–109.

²⁹ Mac Sithigh (2019): 31. Dla przesuniętego na rok 2021 Research Excellence Framework zob. <<https://www.ref.ac.uk/publications/panel-criteria-and-working-methods-201902/>> [dostęp: 9.11.2020].

³⁰ Cooper, Poletti (2011): 61 (tam dalsza lit.).

³¹ de Freitas (2011).

³² Zob. <<https://www.arc.gov.au/excellence-research-australia/era-consultations>> [dostęp: 15.12.2020].

do objęcia listą 1208 czasopism zaliczonych do tej dyscypliny³³. Zgodnie z zasadami ewaluacji dla Humanities and Creative Arts, do których należy prawo, ocenia się ekspercko (*peer review*) 30% spośród zgłoszonych publikacji, traktując artykuły w czasopismach równorzędnie z książkami, rozdziałami w książkach czy publikacjami konferencyjnymi³⁴.

Wyjątkowość włoskiej dyskusji na temat urzędowego rankingu czasopism łączy się z zamierzonym celem jego stosowania. Na podstawie art. 16 ustawy nr 240 z 30 grudnia 2010 r. we Włoszech została utworzona Narodowa Agencja Kwalifikacji Naukowych (*Abilitazione Scientifica Nazionale*)³⁵. Jej zadaniem jest certyfikowanie kompetencji naukowców, którzy chcą się ubiegać o zatrudnienie na stanowisku profesora nadzwyczajnego (*prima fascia*) i zwyczajnego (*seconda fascia*)³⁶. Za jeden z kluczowych instrumentów do takiej oceny przyjęto ranking czasopism ogłaszany przez Narodową Agencję Oceny Systemu Uniwersyteckiego i Badań (*Agenzia Nazionale di Valutazione del Sistema Universitario e della Ricerca*)³⁷. Stosownie do uchwały tej Agencji nauki prawne zostały zaliczone do dyscyplin, dla których ranking czasopism nie jest budowany na podstawie parametrów bibliometrycznych³⁸. Ranking różnicujący trzy poziomy czasopism (A – doskonałe; B – cieszące się dobrą reputacją o zasięgu co najmniej krajowym i C – pozostałe czasopisma naukowe) miał zostać opracowany w ramach współdziałania ekspertów powołanych przez Agencję, członków odpowiednich grup roboczych towarzystw naukowych i bliżej nieokreślonych ekspertów zewnętrznych³⁹. Zasadniczy sprzeciw wobec takiego rankingu opierał się na argumente, że prowadziłby on do „włamania się” kryteriów ilościowych do nauk humanistycznych i społecznych, bo w istocie dojdzie do oceny publikacji konkretnej osoby względem mediany rozkładu publikacji w danej subdyscyplinie⁴⁰. Z powołaniem także na doświadczenia australijskie podnoszono, że racjonalne jest stworzenie tylko jednolitego wykazu czasopism, z których publikacje będą następnie przedmiotem oceny merytorycznej ekspertów⁴¹. Ranking czasopism naukowych we Włoszech nie powstał. Została ogłoszona tylko lista A, czyli w istocie wykaz czasopism włączonych do niego przez ekspertów. Jego najnowsza wersja ogłoszona 9 listopada 2020 r. przekroczyła liczbę 2500 tytułów⁴². Obecny stan włoskiego modelu oceny pu-

³³ Zob. <<https://www.arc.gov.au/excellence-research-australia/era-2018-journal-list>> [dostęp: 15.12.2020].

³⁴ Zob. ERA 2018. Evaluation Handbook, 2018: 91. Dostępny na: <<https://www.arc.gov.au/excellence-research-australia/key-documents>> [dostęp: 10.11.2020].

³⁵ *Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana* nr 10 z 14.01.2011.

³⁶ Rankingi czasopism miały także być wykorzystywane w ewaluacji szkół doktorskich.

³⁷ Zob. art. 2 ustawy nr 286, *Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana* nr 277 z 28 listopada 2006 r.

³⁸ Uchwała ANVUR nr 50 z 21 czerwca 2012 r.; zob. <http://www.anvur.it/wp-content/uploads/2012/06/delibera50_12_0.pdf> [dostęp: 10.12.2020].

³⁹ Banfi (2012a): 3–4.

⁴⁰ Banfi (2014): 91.

⁴¹ Banfi (2012): 5–6.

⁴² Zob. <https://www.anvur.it/wp-content/uploads/2020/11/Elenco-riviste-scientifiche_Area12_VIquad_09112020.pdf> [dostęp: 10.12.2020].

blikacji w czasopismach można zatem określić jako odejście w praktyce od pierwotnych założeń co do stosowania kryteriów ilościowych bez zmiany stanu prawnego. Przypomnieć jednak należy, że włoski prawodawca nie zmierzał do zbudowania rankingu czasopism prawniczych na podstawie kryteriów bibliometrycznych. We tamtejszej dyskusji na ten temat oceny czasopism z tzw. dyscyplin niebibliometrycznych, do których należy prawo, nie ma jednorodności co do tego, czy i jaką rolę przypisać kryteriom ilościowym. Za minimum zgody można uznać tezę, iż to prawnicy akademicy powinni odegrać kluczową rolę w procesie określania jakości publikacji prawniczych⁴³.

Poczynione uwagi na temat rankingów czasopism prawniczych pokazują wyraźnie unikatowość cezur w losach polskich czasopism prawniczych, którą wyznaczyło wejście w życie Prawa o szkolnictwie wyższym z roku 2018. To inspiruje do krótkiej refleksji nad charakterem tej cezur względem wcześniejszych istotnych zmian w dziejach czasopiśmiennictwa prawniczego w Polsce.

IV. Nie ma powszechnie uznanego i stosowanego schematu periodyzacji tych dziejów. W dotychczasowych badaniach nad polskimi czasopismami prawniczymi pierwszoplanowe znaczenie miały trzy formuły rozważań. Pierwsza to prezentacja genezy i losów konkretnych tytułów⁴⁴. Druga obejmuje syntezę wybranego fragmentu z historii czasopism⁴⁵. Trzecią stanowi – przypominające pogłębiony leksykon – przedstawienie takich czasopism do roku 1939⁴⁶. Wybuch II wojny światowej wyznaczył bez wątpienia jedną z cezur w losach polskich czasopism prawniczych. Uważam, że za takie punkty poprzedzające wrzesień 1939 r. można przyjąć początek czasopiśmiennictwa deklarującego zainteresowanie nauką prawa oraz tworzenie czasopism, których istnienie przez kilkadziesiąt lat zakończył rok 1939. Po jej zakończeniu za momenty przełomowe dla polskiego czasopiśmiennictwa prawniczego uznaję zmiany, jakie nastąpiły krótko po wojnie, po przełomie politycznym roku 1989 i wynikające z uchwalonego w roku 2018 Prawa o szkolnictwie wyższym. Oczywiście, tak wyznaczone cezur – jak każdy schemat – stanowią pewne uproszczenie. Pozwala ono jednak, by w odniesieniu do każdej z tak wyznaczonych cezur rozważyć pytanie o inspiracje i skutki decyzji naszych wydawców i redaktorów w kontekście ogólniejszych losów czasopism prawniczych w Europie.

Powstanie w roku 1828 „Themis Polskiej”, która była pierwszym polskim czasopismem prawniczym o ambicjach naukowych⁴⁷, łatwo da się powiązać z ogólnymi trendami w ówczesnej Europie. „Themis Polską” można uznać za jedno spośród wielu czasopism, które w początku XIX w. powstawały, by wspierać praktykę prawną, być katalizatorem rozwoju narodowego języka prawniczego i ożywiać ambicje w zakresie prawoznawstwa⁴⁸. Od takich czasopism odróżniały się powstające w pierwszej połowie XIX w. niemieckie czasopisma

⁴³ Peruginelli (2015): 55.

⁴⁴ Zob. Wrona (2013): 213 przyp. 1.

⁴⁵ Zob. Wrona (2013): 213 przyp. 2.

⁴⁶ Milewski, Redzik (2011).

⁴⁷ Pomianowski (2015): 12.

⁴⁸ Zob. Simon, Stolleis (2006): 12.

prawnicze. Charakteryzowały się one akcentowaniem naukowości, a ich wydawanie umożliwiało istnienie wielu uniwersytetów w krajach niemieckich⁴⁹. Dzięki wynikającym z tego szczególnym podstawom finansowania i kulturze prawnej powstały w początku XIX w. dwa tytuły wytyczające taki nurt czasopiśmiennictwa prawniczego: „Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft”⁵⁰ i „Archiv für Civilistische Praxis”. Oba istnieją do dziś i cieszą się wysokim autorytetem⁵¹. „Themis Polska” istniała tylko dwa lata, co również zgodne było z zjawiskiem epizodyczności wielu czasopism prawniczych z przyczyn ekonomicznych⁵². Jako przesłankę wytyczania cezur w czasopiśmiennictwie prawniczym od połowy wieku XIX wskazuje się istotne zmiany ustrojowe i zmiany zakresu wolności dyskusji publicznej⁵³. Za funkcjonalnie podobne do tej prawidłowości uznać można przesłanki powstania trzech – wydawanych do roku 1939 – polskich czasopism prawniczych. W braku własnego państwa i prawa zmiany ustrojowe zastępował u nas rozwój rodzimej tożsamości i kultury prawnej. Utworzenie w roku 1875 „Gazety Sądowej Warszawskiej” można łączyć z uzyskaniem odpowiedniej wagi społecznej przez warszawskie środowisko prawnicze⁵⁴. Codziennością tego pisma do 1918 r. była walka o polską tradycję prawniczą, o zachowanie Kodeksu Napoleona i o polski język w sądownictwie⁵⁵. Redakcja wydawanego we Lwowie od roku 1876 „Przeglądu Sądowego i Administracyjnego”⁵⁶ deklarowała jako cele pisma reprezentowanie „specjalnych potrzeb prawnych kraju naszego” oraz „zastąpienie pism niemieckich, w znacznej mierze po kraju się rozchodzących, które lubo nie zaprzeczamy, że po części mają naukową wartość, jednak redagowane są w duchu obcych nam interesów i nie odpowiadają naszym stosunkom”⁵⁷. Rozkwit Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego dał podstawę do utworzenia w roku 1900 „Czasopisma Prawniczego i Ekonomicznego”. Jego redakcja zmierzała do stworzenia pisma, którego *novum* miało tkwić w zajmowaniu się „przede wszystkim rozwojem teorii prawa i umiejętności społecznych”, by uzupełnić działalność istniejących czasopism prawniczych⁵⁸. W okresie II Rzeczypospolitej te trzy czasopisma należały do czołowych wśród ponad stu tytułów, z których część szybko upadła⁵⁹. Wolność dyskusji i wzywania prawne, jakie przyniosło odzyskanie niepodległości w listopadzie 1918 r., sprawiły, że do wybuchu wojny w roku 1939 ich najważniejszym celem stało się uczestnictwo w procesie unifikacji prawa⁶⁰.

⁴⁹ Simon, Stolleis (2006): 3 i 5.

⁵⁰ Jego kontynuacją jest „Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte”.

⁵¹ Oba te niemieckojęzyczne czasopisma znajdują się na wskazanych wyżej wykazach australijskim i włoskim.

⁵² Milewski, Redzik (2011): 508; Simon, Stolleis (2006): 9.

⁵³ Brauner (2006): 287–288.

⁵⁴ Milewski, Redzik (2011): 143.

⁵⁵ Milewski, Redzik (2011): 146.

⁵⁶ Od roku 1892 pod nazwą „Przegląd Prawa i Administracji”.

⁵⁷ Do naszych Czytelników, PSiA 3(1), 1878: 1.

⁵⁸ Słowo wstępne, „Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne” 1, 1900: V.

⁵⁹ Milewski, Redzik (2011): 159.

⁶⁰ Milewski, Redzik (2011): 504.

Wskazanie głębokich zmian ustrojowych i wolności politycznej jako przesłanek przełomów w losach czasopism prawniczych znajduje także potwierdzenie w zmianach, jakie nastąpiły po zakończeniu II wojny światowej. Okres powojenny nie sprzyjał odradzaniu się przedwojennych periodyków⁶¹. „Gazeta Sądowa Warszawska” i „Przegląd Prawa i Administracji”⁶² nie zostały wznowione. Redakcja „Czasopisma Prawniczego i Ekonomicznego” deklarowała na wstępie numeru wydanego w 1945 r., że pismo „chciałoby stać się organem odzwierciedlającym wszystkie teoretyczne i praktyczne potrzeby dzisiejszego życia praktycznego”⁶³. Zapowiadane numery tego miesięcznika już się nie ukazały. Kolejną cezurę w losach naszego czasopiśmiennictwa prawniczego wyznaczyły głębokie zmiany ustrojowe i utrata wolności politycznej. Wskazują na to deklaracje innych redakcji. Przykładowo, we wstępie utworzonego w 1946 r. „Państwa i Prawa” stwierdzono, że ma ono „służyć sprawie ugruntowania demokracji ludowej opartej na niewzruszonych fundamentach reformy rolnej i nacjonalizacji kluczowego przemysłu”⁶⁴. We wstępie do wznowionego w roku 1958 „Ruchu Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego” pragnienie nawiązania do tradycji czasopisma z okresu międzywojennego zostało powiązane z zapewnieniem, iż „lamy »Ruchu« będą zawsze otwarte dla rodzimych koncepcji społeczno-gospodarczych służących do realizacji postępu na polskiej drodze do socjalizmu”⁶⁵. Z przełomem politycznym roku 1989 łączyć można kolejną cezurę, której owocem było zniesieniu ograniczeń publicznej dyskusji, ale także stopniowy wzrost liczby czasopism prawniczych. Ogłoszony w roku 2017 przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego wykaz czasopism niewłączonych do baz (tzw. lista B) objął około 200 tytułów powiązanych z naukami prawnymi⁶⁶.

Naszkicowane cezury w losach polskiego czasopiśmiennictwa prawniczego do początku XXI stulecia wykazują łączne występowanie dwojakiego rodzaju prawidłowości. Po pierwsze, kolejne przełomy wynikały z przyczyn społecznych, kulturowych lub politycznych, które wytyczały podobne trendy w czasopiśmiennictwie europejskim. Po drugie, uniwersalnie rozpoznane przyczyny wyznaczały okresy, w których redakcje polskich pism prawniczych skupiały uwagę na tym, co uznawały za istotne dla lokalnej dyskusji naukowej lub praktyki prawnej. Cezura wyznaczona przez uchwalone w roku 2018 Prawo o szkolnictwie wyższym odrywa się od zbiegu tych dwóch prawidłowości. Można uznać, że także ten przełom ma przyczyny o charakterze uniwersalnym. Są nimi potrzeby pogłębionej oceny racjonalności rosnących wydatków publicznych na badania naukowe i szkolnictwo wyższe. W debacie politycznej łączy się to z wyjaśnianiem podatnikom sensu rosnących wydatków na naukę i szkolnictwo wyższe⁶⁷. Odpowiedzią na to był i jest rozwój procedur ewalu-

⁶¹ Por. Milewski, Redzik (2011): 501.

⁶² Od 1969 r. czasopismo pod tym tytułem wydaje Uniwersytet Wrocławski.

⁶³ Od redakcji, CzPiE 33(1), 1945: 2.

⁶⁴ Od redakcji, PiP 1(1), 1946: 3.

⁶⁵ Od redakcji, RPEiS 20(1), 1958: 2.

⁶⁶ Załącznik do komunikatu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 25 stycznia 2017 r., zob. <<http://www.bip.nauka.gov.pl/wykaz-czasopism-naukowych/komunikat-w-sprawie-wykazu-czasopism-naukowych-wraz-z-liczba-punktow-przyznanych-za-publickacje-naukowe-w-tych-czasopismach-ustalony-na-podstawie-wykazow-ogloszonych-w-latach-2013-2016.html>> [dostęp: 18.11.2020].

⁶⁷ Banfi (2014): 79 n.

acyjnych mających służyć efektywności takich wydatków⁶⁸. Dobrze ilustruje to fakt, że wśród argumentów na rzecz modelu ewaluacji nauki przyjętego w ustawie 2.0 z lipca 2018 r. zwracano między innymi uwagę na to, że „Polska jest płatnikiem netto do unijnego programu badań Horyzont 2020”, oraz na ryzyko, że to ujemne saldo może zamknąć się kwotą ponad 7 mld zł⁶⁹.

Rozwiązanie, które wprowadza uniwersalny model oceny badań naukowych budzi jednak poważane wątpliwości, przynosi radykalne zmiany. Przypisanie kluczowego znaczenia w ocenie badań naukowych publikacjom w czasopismach ujętych w ranking⁷⁰ oznacza w praktyce odejście od tego, co wcześniej było kluczowe dla strategii polskich czasopism prawniczych. Wprowadzenie w Polsce rygorystycznego rankingu czasopism prawniczych, opartego w dużym stopniu na kryteriach ilościowych (bibliometrycznych), jest rozwiązaniem unikatowym w wymiarze światowym. Takie wyznaczanie pozycji w rankingu jest też oderwane od tego, co zawsze stanowiło punkt ciężkości dyskusji w naszych czasopismach prawniczych, to jest wspierania praktyki prawnej i uprawianej w języku polskim nauki prawa. Cezura wyznaczona przez ustawę 2.0 jest zatem inna od wszystkich wcześniejszych w losach naszego czasopiśmiennictwa prawniczego. Choć wynika, jak i poprzednie, z przyczyn uniwersalnych, to może przynieść obniżenie prestiżu uprawianej po polsku nauki prawa, może działać na niekorzyść jej naturalnego beneficjariusza, jakim jest polska praktyka prawna. Negatywnej oceny obecnych zasad uwzględniania czasopism prawniczych w ocenie jakości badań nie należy jednak łączyć z krytyką ewaluacji nauki. Jestem przekonany o jej potrzebie. Ważne jest jednak to, aby włączenie do procedury ewaluacyjnej czasopism prawniczych zapewniało równowagę między politycznymi celami ewaluacji a funkcjami nauk prawnych. Fundamentem obecnego modelu budowania wykazu czasopism w Polsce jest art. 265 ust. 9 pkt 2 lit. a PSW. Powstaje zatem pytanie, czy bez jego zmiany możliwe jest choćby ograniczone wsparcie takiej równowagi.

V. Przyjęty w art. art. 265 ust. 9 pkt 2 lit. a PSW model oceny czasopism łączy się klarownie z wyrażonym w uzasadnieniu projektu tej ustawy celem. Jest nim wzrost umiędzynarodowienia nauki polskiej, aby poprawić jej niskie miejsce w rankingach międzynarodowych⁷¹. Skoro przy konstruowaniu tych rankingów wykorzystuje się kryteria ilościowe, to jest *impact factor* i liczby cytowań, zastosowanie tych parametrów do zbudowania rankingu czasopism jest logicznie spójne z celem ustawy 2.0. Jednakże to właśnie doświadczenie prawa pokazuje, że nie da się go zredukować do algorytmicznie wyrażonych i rygorystycznie stosowanych reguł⁷². Za wyraz zgodnego z tym realizmu moż-

⁶⁸ Zob. Whitley (2007): 3 n.

⁶⁹ Uzasadnienie projektu ustawy: 7–8.

⁷⁰ Zob. § 17 ust. 1 pkt 1 i tab. nr 2 w załączniku nr 2 do rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 28 lutego 2019 r. w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej, Dz. U. 2019, poz. 392 ze zm. (dalej jako: rozp. w sprawie ewaluacji).

⁷¹ Uzasadnienie projektu ustawy: 73.

⁷² Trafnie oddaje to lapidarne zdanie wybitego prawnika amerykańskiego O. Holmesa (1881: 1): „The life of law has not been logic: it has been experience”.

na uznać dopuszczenie w ustawie wyjątku od zasady, że indeksowanie czasopisma w międzynarodowej bazie danych otwiera drogę do jego włączenia do polskiego wykazu czasopism naukowych⁷³. Wyjątek ten dotyczy pism objętych programem „Wsparcie dla czasopism naukowych”. Przejawami uznania przez prawodawcę racjonalności takiego uelastycznienia regulacji było: poszerzenie maksymalnej liczby czasopism, które można objąć programem wsparcia z proponowanych 250 w uzasadnieniu projektu ustawy⁷⁴ do 500 w ustawie⁷⁵; dopuszczenie w rozporządzeniu wykonawczym o wykazach najpierw możliwości włączenia do naszego wykazu czasopism zagranicznych ujętych w European Reference Index for Humanities and Social Sciences (ERIH+)⁷⁶, który nie jest bazą pozwalającą określić parametry bibliometryczne. Następnie rozciągnięto także na czasopisma polskie możliwość włączenia do naszego wykazu czasopism na podstawie ERIH+⁷⁷. Uważam, że kolejna idąca w tym kierunku zmiana rozporządzenia wykonawczego oraz adekwatna do wskazanej tendencji jego interpretacja są środkami, które bez zmiany ustawy służyłyby zbliżeniu między celami ewaluacji a funkcjami nauk prawnych realizowanymi poprzez publikacje w czasopismach.

W zakresie zmiany rozporządzenia rekomendowałbym dodanie w jego paragrafie szóstym ustępu trzeciego. Byłby to przepis dający podstawę do poszerzenia wykazu czasopism o takie, które mają znaczenie dla poszczególnych dyscyplin i są ujęte w międzynarodowych bazach wyliczonych enumeratywnie w proponowanym przepisie. Co do nauk prawnych należałoby w takim wyliczeniu wskazać HeinOnline. Jest to baza założona w 2000 r. przez specjalizujące się w publikacjach prawniczych wydawnictwo William S. Hein & Co z siedzibą w Nowym Jorku. Dostęp do bazy jest odpłatny. Choć jest skoncentrowana na prawie amerykańskim, to składający się na nią moduł czasopism poszerza się w ostatnich latach o czasopisma z wielu krajów. Włączenie czasopisma do bazy oznacza pełen dostęp do przekazanych numerów. Następuje to na podstawie umowy z prowadzącym bazę HeinOnline, a jej zawarcie, poprzedzone oceną pisma, nie jest ograniczone do publikacji anglojęzycznych. Obecnie HeinOnline zawiera kilka czasopism wydawanych w Polsce (zarówno po angielsku, jak i po polsku)⁷⁸. Baza oferuje różnorodne kryteria wyszukiwania. Z uwagi na ściśle prawniczy profil i globalny zasięg można uznać, że obecność czasopisma w tej bazie stanowi wsparcie dla międzynarodowego prezentowania polskiej kultury prawnej i dorobku polskiej nauki prawa.

Spójna ze wskazanym kierunkiem poprawy reprezentatywności oceny czasopism prawniczych bez zmiany ustawy jest rekomendacja dotycząca inter-

⁷³ Art. 265 ust. 9 pkt 2, lit. b w zw. z art. 401 ust. 1 PSW.

⁷⁴ Uzasadnienie projektu ustawy: 80.

⁷⁵ Art. 401 ust. 3 pkt 2 PSW.

⁷⁶ § 6 ust. 2 rozp. o wykazach.

⁷⁷ § 1 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 12 lutego 2019 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie sporządzania wykazów wydawnictw monografii naukowych oraz czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych, Dz. U. 2019, poz. 335.

⁷⁸ Zob. <<https://home.heinonline.org>>; 12 grudnia 2020 r. baza zawierała siedem polskich czasopism.

pretacji § 6 ust. 2 rozporządzenia wykonawczego o wykazach. Zgodnie z tym przepisem jest możliwe włączenie do wykazu ministra czasopisma ujętego w bazie ERIH+, gdy „jest to uzasadnione pozycją tego czasopisma”. Stosownie do § 11 ust. 1 w zw. a § 7 ust. 2 rozp. o wykazach takie włączenie następuje na podstawie propozycji zespołu doradczego powołanego przez ministra dla poszczególnych dyscyplin z dziedzin nauk humanistycznych, społecznych i teologicznych. Formułując propozycję, zespół doradczy powinien kierować się renomą czasopisma, jego szczególnym wpływem na rozwój danej dyscypliny oraz spełnianiem standardów etycznych i naukowych. Ogłoszony w 2019 r. przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego wykaz czasopism pokazuje, że w zakresie nauk prawnych przyjęto interpretację, zgodnie z którą ujęcie czasopisma w bazie ERIH+ uzasadnia domniemanie, że spełnia ono przesłanki określone w § 11 ust. 1 rozp. o wykazach. Uważam, że taka przyjazna interpretacja jest racjonalna i powinna być utrzymana. Stanowi ona istotne wzmocnienie znanej z praktyki australijskiej i włoskiej funkcji wykazu czasopism jako instrumentu kwalifikowalności publikacji do uwzględnienia w procedurze oceny osiągnięć naukowych.

Last but not least, dla reprezentatywności oceny czasopism prawniczych, zgodnie z omawianym rozporządzeniem, istotna jest wiarygodność rekomendacji zespołu doradczego powoływanego przez ministra. Przedkładane przez zespół propozycje mogą dotyczyć zarówno włączania czasopism ujętych w bazie ERIH+ do ogłaszanego przez ministra wykazu, jak i budowania rankingu czasopism, tj. zmiany liczby punktów przypisanych poszczególnym czasopismom stosownie do § 13 ust. 2 rozp. o wykazach. Zgodnie z art. 341 PSW ustalenie składu takiego zespołu jest dyskrecyjnym uprawnieniem ministra. Pojawiają się jednak wypowiedzi na rzecz budowania składu tego rodzaju gremium w możliwie przejrzysty i reprezentatywny sposób⁷⁹. Uważam, że reprezentatywność tego zespołu powinna się stać jednym z ważnych czynników łagodzących wskazane wyżej deficyty w polskiej ocenie czasopism prawniczych w obecnym stanie prawnym. Za najwłaściwszą drogę ku temu uważam połączenie oceny kompetencji kandydatów przez ministra z możliwie szeroką ich legitymizacją w środowisku akademickim. Przykładowo, dobrym rozwiązaniem wydaje mi się wybór przez ministra po jednym członku zespołu spośród dwóch kandydatów zgłoszonych z jednego ośrodka. Z uwagi na ograniczenie liczebności zespołu racjonalne byłoby wypełnianie składu zespołu w pierwszej kolejności kandydatami z ośrodków mających najwyższe kategorie naukowe w dyscyplinie nauki prawne⁸⁰.

Proponowane tu zmiany zwiększyłyby reprezentatywność wykazu czasopism prawniczych. Jednakże z uwagi na określone w art. 265 ust. 9 PSW zasady jego budowania ta reprezentatywność byłaby nadal znacząco ograniczona co do czasopism zagranicznych. Nie można bowiem w wykazie ogłaszanym

⁷⁹ Zob. Wierczyński (2020): 17.

⁸⁰ Zespół powołany przez ministra składał się z ośmiu osób; zob: § 1 pkt 32 zarządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 25 stycznia 2019 r. w sprawie powołania zespołów doradczych do spraw wykazów czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych, Dz. Urz. MNiSW 2019, poz. 12.

przez ministra uwzględnić czasopism zagranicznych nieujętych w międzynarodowych bazach. To poważna słabość naszego wykazu, ponieważ wspomniane wyżej listy czasopism prawniczych z Australii i Włoch zawierają wiele czasopism nieujętych w takich bazach. Wyrazistym przykładem takiego deficytu jest bardzo prestiżowy, wychodzący od roku 1818 i cieszący się wysokim prestiżem „Archiv für die civilistische Praxis”. Pismo to nie jest uwzględnione w żadnej międzynarodowej bazie danych, ale dzięki elastyczności sposobu tworzenia listy australijskiej i włoskiej jest obecne na każdej z nich. Należy zatem przejść do ostatniego z postawionych na wstępie pytań. Jakie zmiany ustawowe w zakresie oceny czasopism są uzasadnione, aby osiągnąć możliwie pełną równowagę między celami leżącymi u podstaw ustawowej regulacji ewaluacji jakości badań naukowych a reprezentatywnym włączeniem do niej publikacji w czasopismach prawniczych?

VI. Przeprowadzone rozważania pokazują, że wynikające z ustawy 2.0 powiązanie czasopism prawniczych z ewaluacją jakości nauki ma dwie wyraźne słabości. Po pierwsze, sposób działania czasopism prawniczych na świecie sprawia, że w obecnym stanie prawnym mamy ograniczony, a w istocie zniekształcony obraz umiędzynarodowienia rozumianego jako udział polskich autorów w międzynarodowej dyskusji prawniczej. Po drugie, przyjęty sposób budowania urzędowego rankingu czasopism prawniczych znacząco zaburza to, co było zawsze ich kluczową funkcją – wspieranie polskiej praktyki i edukacji prawniczej. Zmiana ustawy powinna prowadzić do przewyższenia tych słabości przy uznaniu konieczności ewaluacji zorientowanej na wzmocnienie międzynarodowej pozycji nauki polskiej, czyli w istocie prestiżu naszego kraju.

Ułomność oceny międzynarodowej pozycji czasopism prawniczych wynika w pierwszym rzędzie z oparcia jej na kryteriach bibliometrycznych. Przywoływane tu przeze mnie rozwiązania australijskie i włoskie pokazują, że nie jest to wyłącznie problem nauk prawnych. Wyraża to wprowadzone formalnie we Włoszech rozróżnienie na tzw. dyscypliny bibliometryczne i niebibliometryczne. Do tej drugiej grupy zaliczono: nauki o antyku, filologiczne i historyczno-artystyczne; nauki historyczne, filozoficzne, pedagogiczne i psychologiczne; nauki prawne; nauki ekonomiczne i statystyczne; nauki polityczne i społeczne oraz jako dyscypliny szczegółowe – wzornictwo i projektowanie technologiczne w architekturze; projektowanie architektoniczne, wzornictwo; konserwację i historię architektury oraz planowanie przestrzenne. W ramach tak wyznaczonego obszaru utrzymano na zasadzie wyjątku stosowanie kryteriów bibliometrycznych do psychologii⁸¹. Zakres wyłączeń od stosowania kryteriów bibliometrycznych do oceny publikacji z australijskiej listy czasopism jest podobny⁸².

⁸¹ Art. 1 ust. 4 uchwały ANVUR nr 50 z 21 czerwca 2012 r.; zob. <http://www.anvur.it/wp-content/uploads/2012/06/delibera50_12_0.pdf> [dostęp: 14.12.2020].

⁸² Według ERA 2018 Evaluation Handbook (<<https://www.arc.gov.au/excellence-research-australia/key-documents>>, dostęp: 14.12.2020) są to publikacje naukowe z zakresu: ekonomii i handlu; edukacji i wiedzy o społeczeństwie; humanistyki i sztuki, gdzie zaliczono prawo, oraz z obszaru matematyki i informatyki: czysta matematyka; informatyka, sztuczna inteligencja i informacja biblioteczna.

Stąd punktem wyjścia zmian w ustawowej regulacji oceny czasopism powinno być zastąpienie obecnego art. 265 ust. 9 pkt 2 PSW bardziej rozbudowanym przepisem. Powinien on analogicznie do podziału na dyscypliny bibliometryczne i niebibliometryczne zróżnicować uwzględnianie w ewaluacji artykułów w czasopismach naukowych z uwagi na dziedzinę lub dyscyplinę. Dla określonych w ustawie dziedzin lub dyscyplin, w których stosowanie kryteriów bibliometrycznych jest reprezentatywne, wystarczy zachowanie przepisu odpowiadającego obecnemu art. 269 ust. 9 pkt 2 lit. a PSW. Natomiast dla pozostałych dziedzin lub dyscyplin, w szczególności dla nauk prawnych, powinien zostać wprowadzony przepis wskazujący jako osiągnięcie uwzględniane w ewaluacji artykuły w czasopismach naukowych objętych wykazem sporządzanym przez ekspertów powołanych w ustawowo określony sposób i działających stosownie do określonych w ustawie zasad. Propozycje tych zasad opieram na poczynionych wyżej ustaleniach. Waga przypisana dziś internacjonalizacji nauki przemawia za odmiennością kryteriów włączania do wykazu czasopism zagranicznych i polskich. W zakresie tych pierwszych uważam, że eksperci mogliby włączyć do wykazu te, które są w międzynarodowych bazach danych lub na urzędowych listach stosowanych w innych krajach przy ocenie jakości badań naukowych. Treść listy włoskiej i australijskiej pokazuje, że takie rozwiązanie usunęłoby istotny deficyt co do czasopism z krajów niemieckich lub romańskich, a jednocześnie zabezpieczałoby przed włączeniem przez ekspertów czasopism, których rzetelność nie była poddana żadnej zinstytucjonalizowanej ocenie za granicą. W zakresie czasopism polskich proponuję zachowanie jako przesłanki włączenia czasopisma do wykazu ministra wymogu jego obecności w międzynarodowej bazie. Ta obecność byłaby uznana za formalne potwierdzenie spełniania zasad rzetelności naukowej. Podobnie jak obecnie, na poziomie rozporządzenia wykonawczego powinno nastąpić sprecyzowanie ustawowego pojęcia międzynarodowej bazy czasopism. Nie byłaby to rewolucja, ponieważ w zakresie nauk prawnych obok baz Scopus, WoS, ERIH+ należałoby dodać HeinOnline. Ujęcie polskiego czasopisma w tych bazach powinno skutkować jego włączeniem do wykazu ogłaszanego przez ministra. Oderwanie od kryteriów bibliometrycznych niesie za sobą też pytanie, czy wbrew przedstawionym doświadczeniom zagranicznym oraz obecnym słabościom rozporządzenie wykonawcze powinno przewidywać powstanie niezależnego od parametrów bibliometrycznych rankingu czasopism prawniczych na cele ewaluacji nauki. Utrwalony już w Polsce model tej procedury skłania ku odpowiedzi pozytywnej. Wymaga on, aby istniał mechanizm różnicujący osiągnięcia naukowe podlegające ocenie ewaluacyjnej. Uważam, że w zakresie nauk prawnych powinien on uwzględniać ich dwa cele: budowanie prestiżu polskiej kultury i nauki prawa na świecie oraz wspieranie polskiej praktyki i edukacji prawniczej. Pierwszy z nich istotnie zyskał na znaczeniu w ramach ogólnych działań zmierzających do poprawy międzynarodowej pozycji nauki polskiej. Odbiciem tego powinna być zasada, że przez samo włączenie przez ekspertów do wykazu ministra czasopismo zagraniczne otrzymuje wyższą liczbę punktów od polskiego.

Dalej idące różnicowanie punktów za artykuły powinno być oparte na eksperckiej ocenie treści tych publikacji. Oczywiście, taka rekomendacja otwiera

szerokie pole dyskusji, jak zapewnić wykonalność i wiarygodność procedury. Tytułem wprowadzenia do takiej debaty wyrażam myśl, że tego rodzaju ocena powinna być ograniczona do losowo wybranych publikacji spośród zgłoszonego do ewaluacji dorobku. Gdyby liczbę ekspercko ocenianych artykułów ustalić na poziomie na przykład 10% zgłoszonych osiągnięć z jednej uczelni w ramach dyscypliny, ale nie więcej niż 30, byłoby to realistycznym zakresem oceny eksperckiej. Stworzenie dla tych artykułów możliwości istotnego podniesienia punktacji na podstawie opinii ekspertów dałoby mechanizm różnicujący osiągnięcia ewaluacyjne. W powiązaniu ze stosowanym już dziś wysokim premianowaniem monografii opublikowanych w nielicznych czołowych wydawnictwach zagranicznych⁸³, uzupełnionym o monografie krajowe spełniające przesłanki tzw. dzieła wybitnego, które znało rozporządzenie o parametryzacji z 2016 r.⁸⁴, można by wyodrębnić jednostki przodujące w zakresie dorobku naukowego. Z punktu widzenia ewaluacyjnej oceny czasopism prawniczych byłoby to rozwiązanie najbardziej spójne z praktyką państw o znaczącej kulturze i nauce prawa, a także spójne z tradycyjną funkcją naszej nauki prawa polegającą na wspieraniu polskiej praktyki prawa.

VII. Cezurę, którą wytyczyła ustawa 2.0 w losach czasopism prawniczych, można uznać za rewolucję, a z perspektywy czasopism prawniczych – rewolucję niosącą poważne zagrożenia. Leżąca u podstaw tego przełomu przyczyna ma jednak wymiar uniwersalny. Ocena publikacji w czasopismach jest bowiem ważnym elementem ewaluacji jakości nauki, którą wymusza konieczność uzasadnienia i racjonalizacji rosnących kosztów badań. Dlatego zmiana oceny czasopism wspierająca międzynarodowy prestiż polskiej nauki jest zasadna. W zakresie polskich nauk prawnych potrzeba tego jest większa niż na przykład we Francji czy w Niemczech, gdyż te kraje historycznie zbudowały autorytet swej kultury i nauki prawa. Jednakże wprowadzony w 2018 r. model oceny czasopism, znacząco zwiększając premię za publikowanie w określonych czasopismach zagranicznych, sprawił, że szereg czasopism ważnych dla praktyki prawa utraciło znaczenie w ocenie ewaluacyjnej⁸⁵. Oznacza to zagrożenie dla fundamentalnej od wieku XIX funkcji polskich czasopism, polegającej na wspieraniu lokalnej praktyki i dydaktyki prawa.

W ramach przeprowadzonych rozważań sformułowałem propozycje dwójakiego rodzaju zmian. Po pierwsze, ograniczonych i dzięki temu łatwiejszych do wprowadzenia, a opartych na zmianie rozporządzenia wykonawczego i propozycjach jego interpretacji. Po drugie, dalej idących, wymagających bowiem zmiany ustawy. Wspólnym kierunkiem tych propozycji jest kwestionowanie wagi kryteriów bibliometrycznych przy ocenie czasopism prawniczych, posze-

⁸³ Zob. § 2 pkt 2 i § 3 pkt 2 rozp. o wykazach.

⁸⁴ Zob. § 11 ust. 2 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 12 grudnia 2016 r. w sprawie przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym i uczelniom, w których zgodnie z ich statutami nie wyodrębniono podstawowych jednostek organizacyjnych, Dz. U. 2016, poz. 2154.

⁸⁵ Przykładem takiego czasopisma polskiego był „Kwartalnik Prawa Prywatnego”.

czenie dostępu takich czasopism do sporządzanego przez ministra wykazu oraz zwiększenie roli oceny ekspertów z nauk prawnych.

Uważam, że zgodne z tymi propozycjami modyfikacje obecnego stanu prawnego zamieniłyby rewolucję z 2018 r. w pożądaną zmianę ewolucyjną. Wyzaczyłyby kolejną cezurę okresu, w którym kontynuacja kluczowej roli czasopism służących polskiej praktyce prawa byłaby skuteczniej uzupełniana przez promowanie na świecie polskiej nauki i kultury prawnej.

- Banfi, A. (2012). Aspetti critici dell'uso di rankings di riviste nelle scienze umane. *ASTRID Rasegna* 4(153): 1–6.
- Banfi, A. (2012a). Sulle liste di riviste per le abilitazioni: un esperimento mal riuscito perché mal progettato. *ASTRID Rasegna* 17(166): 1–14.
- Banfi, A. (2014). Diamo i numeri all scienze umane? Rischi e opportunità, [w:] A. Baffi, E. Franzini, P. Galimberti (ed.), *Non spartare sull'umanista*. Milano: 69–112.
- Brauneder, W. (2006). Juristische Fachzeitschriften in Österreich/Cisleithanien als Zeichen rechtlicher Zäsuren in der Zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts, [w:] T. Simon, M. Stolleis (Hrsg.), *Juristische Zeitschriften in Europa*. Frankfurt am Main: 287–308.
- Cooper, S., Poletti, A. (2011). The new ERA of journal ranking: the consequences of Australia's fraught encounter with 'quality'. *Australian Universities' Review* 53(1): 57–65.
- Costa, D. (2019). Evaluation of academic legal publications in France, [w:] R. van Gestel, A. Lienhard (eds.), *Evaluating Academic Legal Research in Europe: The Advantage of Lagging Behind*. Cheltenham UK, Northampton, MA, USA: 265–293.
- Delgado López-Cózar, E., Robinson-García, N. (2014). The Google Scholar experiment: how to index false papers and manipulate bibliometric indicators. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 65(3): 446–454.
- de Freitas, W. (2011). Why the ERA had to change and what we should do next: <<https://theconversation.com/why-the-era-had-to-change-and-what-we-should-do-next-1874>> [dostęp: 15.12.2020].
- Garfield, E., Sher, I.H. (1963). New factors in the evaluation of scientific literature through citation indexing. *American Documentation* 14(8): 195–201.
- Gross, P., Gross, E. (1927). College libraries and chemical education. *Science* 66: 385–389.
- Havemann, F. (2009). *Einführung in die Bibliometrie*. Berlin.
- Hojnik, J. (2019). Evaluation of academic legal publications in Slovenia, [w:] R. van Gestel, A. Lienhard (eds.), *Evaluating Academic Legal Research in Europe: The Advantage of Lagging Behind*. Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA: 341–383.
- Holmes, O. (1881). *The Common Law*. Boston.
- Mac Sithigh, D. (2019). Evaluation of academic legal publications in the United Kingdom, [w:] R. van Gestel, A. Lienhard (eds.), *Evaluating Academic Legal Research in Europe: The Advantage of Lagging Behind*, Cheltenham UK, Northampton, MA, USA: 20–55.
- Maier, E. (2019). Evaluation of academic legal publications in Austria, [w:] R. van Gestel, A. Lienhard (eds.), *Evaluating Academic Legal Research in Europe: The Advantage of Lagging Behind*. Cheltenham UK, Northampton, MA, USA: 104–141.
- Milewski, S., Redzik, A. (2011). *Themis i PHEME. Czasopiśmiennictwo prawnicze w Polsce do 1939 roku*. Warszawa.
- Pendlebury, D.A. (2020). When the data don't mean what they say: Japan's comparative underperformance in citation impact, [w:] C. Daraio, W. Glänzel (eds.), *Evaluative Informetrics: The Art of Metrics-Based Research*, Cham 2020: 115–143.
- Peruginelli, G. (2015). Evaluating research: the case of legal scholarly output. *Legal Information Management* 15: 50–56.
- Pomianowski, P.Z. (2015). *Początki polskiego czasopiśmiennictwa prawniczego. Seria pierwsza „Themis Polskiej”*. Warszawa.
- Purnhagen, K., Petersen, N. (2019). Evaluation of academic legal publications in Germany, [w:] R. van Gestel, A. Lienhard (eds.), *Evaluating Academic Legal Research in Europe: The Advantage of Lagging Behind*. Cheltenham UK, Northampton, MA, USA: 88–103.

- Simon, T., Stolleis, M. (2006). *Juristische Zeitschriften in Europa*, [w:] T. Simon, M. Stolleis (Hrsg.), *Juristische Zeitschriften in Europa*. Frankfurt am Main: 1–13.
- Whitley, R. (2007). *Changing governance of the public sciences*, [w:] R. Whitley, J. Gläser (eds.), *The Changing Governance of the Sciences: The Advent of Research Evaluation Systems*. Dordrecht: 3–27.
- Wiecznyński, G. (2020). Problemy oceny parametrycznej polskich czasopism naukowych z dziedziny nauk prawnych. *Państwo i Prawo* 75(9): 3–22.
- Wrona, G. (2013). Rec.: Stanisław Milewski, Adam Redzik, Themis i PHEME. *Czasopiśmiennictwo prawnicze w Polsce do 1939 roku*, Wydawnictwo Iskry, Warszawa 2011, ss. 658. *Rocznik Historii Prasy Polskiej* 16(1): 213–218.

LAW JOURNAL 2.0: RATIONAL EVOLUTION OR IMPOSED REVOLUTION?

Summary

The Law on Higher Education and Science adopted by the Polish parliament in July 2018 made extensive changes to the model of the institutional evaluation of research. The evaluated output consists mainly of papers published in scientific journals. In principle, the journals eligible for the evaluation procedure are those indexed in Scopus or WoS. The official Polish ranking of journals should reflect the metrics from these databases. The statutory enlargement of bibliometric data on the evaluation of legal papers constitutes a fundamental breach in the history of Polish legal journals. The article deals with a few questions: how representative is the application of the bibliometrics for legal publications? Is the Polish ranking of legal journals consistent with the evaluation practices in other countries? What is unique in the caesura in the history of Polish legal journals marked by the law from 2018, when compared to earlier turning points in this history? What recommendations to change the evaluation legal journals in Poland are justified? The author sees the evaluation of legal journals focused on Scopus and WoS as an unwanted revolution. Using comparative, historical and pragmatical arguments, he recommends the transformation of the revolution into evolutive modifications. This reasonable evolution should be based on two things. Firstly, replacing bibliometric evaluation with expert evaluation. Secondly, more legal journals should be eligible in the evaluation process: journals indexed in ERIH+ and HeinOnline, and journals included in the official journal lists of countries other than Poland, should be taken into account.

Keywords: legal journals; higher education; evaluation of research

